

НАРОДНІ ХУДОЖНІ ПРОМИСЛИ УКРАЇНИ

До питання збереження та нарощування потенціалу галузі на тлі російської агресії

(оглядова довідка за матеріалами преси та інтернету)

Народні художні промисли України – збережені у віках унікальні традиції, знання, вміння – це життєдайна сила та уособлення генетичного коду нації. Петриківський розпис, косівська кераміка, борщівські та решетилівські вишиванки – за кожним із цих визначень самотньої творчості українців у всіх регіонах постає багатовимірна барвиста історія краси й копіткої мистецької праці.

Однак якщо брати до уваги світові тенденції до поліетнічності та полікультурності, народні традиції або зникають, або асимілюються, або перебувають на межі регресу. Щоб така доля не спіткала українські художні промисли, треба вже сьогодні докласти зусиль не тільки для їхнього збереження, але й для модернізації галузі в цілому, послідовно реалізуючи культурну політику в цій сфері.

Буде зайвим нагадувати, що в умовах жорстокої війни росії проти України, коли ворог прицільно завдає ударів по об'єктах культурної спадщини, підтримка української національної культури як ніколи важлива. Бо ми воюємо за власну ідентичність, базові цінності, без яких територія держави – це лише квадратні кілометри.

У суспільному вимірі незліченні таланти й мистецькі втілення щирої душі українського народу зчаста підпадають під пріснувате узагальнення «Народні художні промисли. Традиції. Розвиток. Експорт». Але учасники щорічного VI Міжнародного форуму «Креативна Україна», який проходив 2022 року з акцентом-меседжем «Сила стійкості», змогли побачити в цьому словосполученні величезний потенціал, а водночас і головний виклик сьогодення – як забезпечити гармонійне поєднання унікальних рукотворних робіт і законів ринкової економіки, та ще й під час повномасштабної російсько-української війни? [1; 2; 3; 4; 5].

Чинне законодавство визначає народний художній промисел як творчу та виробничу діяльність, метою якої є створення художніх виробів декоративно-вжиткового призначення, що провадиться на основі колективного освоєння і

спадкоємного розвитку традицій народного мистецтва в певній місцевості у процесі творчої праці майстрів народних художніх промислів. Водночас у народних художніх промислах проявляються елементи нематеріальної культурної спадщини – головного джерела культурного розмаїття та самовираження українського народу.

На жаль, нині ця сфера перебуває у стані глибокої кризи, що призводить до поступової втрати унікальних виробничих технологій та художніх технік. Зокрема, про цю проблему свідчить невпинне зменшення кількості майстрів – носіїв автентичних мистецьких традицій, які володіють унікальними техніками.

В основі виникнення проблем: глобалізаційні процеси; несистемний підхід до стимулювання розвитку галузі; відсутність конструктивного плану дій; наявність застарілої нормативно-правової бази; невідповідність компетентностей майстрів народних художніх промислів потребам ринкового середовища, невміння провадити ефективну підприємницьку діяльність та відсутність цифрових навичок; витіснення вітчизняних автентичних виробів народних художніх промислів стилізованими підробками, далекими від народних традицій; брак сучасних підходів до промоції народних художніх промислів тощо.

Наразі в Україні відбувається переосмислення ролі та місця традиційної народної культури та її першоджерел. Адже художні промисли належать до креативних індустрій, які є потужним рушієм соціально-економічного розвитку країни. Таким чином, народні художні промисли є сектором, що має винятковий економічний потенціал, а ще – це «стратегічний ресурс розвитку територій, невіддільний елемент регіональної культури та економіки, який створює додаткові робочі місця» [6].

У цьому контексті своєчасними видаються запропоновані Міністерством культури та інформаційної політики зміни до Закону України «Про народні художні промисли», які передбачають створення Реєстру майстрів, а також нові визначення та норми щодо маркування продукції, географічного походження виробів народних художніх промислів тощо. Зокрема, у проєкті Закону зазначено, що зростання попиту на автентичні вироби народних художніх промислів та світові тенденції розвитку крафтового виробництва свідчать про перспективність поєднання традиційних технік народних художніх промислів із новітніми виражальними засобами креативного підприємництва, такими, як маркування виробів шляхом нанесення унікального згенерованого QR-коду, що сприятиме впізнаваності майстрів народних художніх промислів і їхніх виробів на ринку, розвитку вітчизняної галузі, а в перспективі стане дієвим інструментом культурної презентації України у світі. Саме тому запровадження Державного реєстру майстрів народних художніх промислів має для країни стратегічне значення [7; 8].

Сьогодні як ніколи важливо підтримувати галузь художніх промислів. Навіть в умовах повномасштабної війни. На цьому, зокрема, наголошують креативники, які перебувають у контексті світових трендів.

Несподіваним для всіх, хто поза темою, є твердження про те, що Слов'янськ – столиця промислової кераміки України, «бо давав гончарну глину іншим в усій Україні». Воно належить Марії Гринюк, мистецтвознавиці з Косова, де виготовляють унікальну кераміку, голові благодійного фонду «Автентика Гуцульщини».

Історія керамістки-науковиці розповідає про те, як улітку 2022 року з Донеччини на Франківщину до місцевого керамічного цеху було доставлено обладнання – фільтрпреси для перемелювання глини з місцевого кар'єра. Без них було б неможливим повноцінне виробництво косівської мальованої кераміки, зокрема кахлів та облицювальних плит. За словами М. Гринюк, обладнання було виготовлене в Сєвєродонецьку (на заводі, якого вже немає), його планували придбати ще за два місяці до великої війни, а після 24 лютого – початку повномасштабної фази російсько-української війни – це стало нагальним завданням [1; 9].

«Треба налагодити процес виробництва глини. Адже глина у нас із давніх-давен була, є і її треба використовувати, бо вона найбільш придатна для виробництва», – наголошує мистецтвознавиця. Так, п'ять років поспіль на Гуцульщину глиняну масу доводилося возити зі Слов'янська через те, що на Косівщині вийшли з ладу машини для обробки місцевої сировини. Коштів на нове устаткування у майстрів не було, а від початку повномасштабної війни доправляти глину зі східних регіонів стало небезпечно. Тому довелося придбати фільтрпреси та фільтраційну тканину для відновлення виробничого процесу в Косові. Наразі гуцульські керамісти з радістю повернулися до роботи з місцевою сировиною, щоб творити та експортувати свої вироби.

Цей кейс (а насправді їх багато) показує, що креативні індустрії виконують свою важливу роль і в часи війни – в такий спосіб українці не тільки демонструють світу свою сміливість, винахідливість і таланти, але й підтримують власну армію та економіку. Додамо також, що ініційований Косівською регіональною організацією Національної спілки художників України проект вдалося реалізувати у співпраці з Міністерством культури та інформаційної політики, Офісом з розвитку креативних індустрій та донорами, серед яких – проєкт технічної допомоги «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), що фінансується урядом Канади [9; 10].

Із залученням вищезазначеної міжнародної ініціативи SURGe в Україні було реалізовано й інші важливі кейси. Так, 25 травня 2023 року на замовлення МКІП та за участі SURGe в Києві проходила дводенна стратегічна сесія, під час якої

учасники – представники народних художніх промислів, рекламних та PR-агентств, а також урядовці й галузеві експерти – напрацьовували плани заходів щодо промоції народних художніх промислів, а також визначали зміст, цільові групи та інструменти реалізації таких заходів. Зокрема, йшлося про те, що на сьогодні світ зберігає цікавість до України та її культури. А тому наразі є необхідність правильно представити українські унікальні вміння й традиції на міжнародній арені, адже українські художні промисли несуть у собі сакральний зміст, який допомагає вирізнити нашу культуру від культури ворога та яскраво продемонструвати відмінності українського народного мистецтва і традицій від традицій агресора [11; 12; 13].

Наприкінці вересня 2023-го за участі Мінкульту, Українського центру культурних досліджень, канадського проєкту SURGe та FILM.UA Group у столиці відбулася ще одна акція – презентація масштабної міжнародної промокампанії «Етніка. Українські народні художні промисли». Особливістю цієї кампанії було створення листівок і відео українською та англійською мовами, які розповідають про традиції косівської мальованої кераміки, гутництва, решетилівської вишивки «білим по білому» та писанкарства. Головна мета – не лише посилення міжнародного іміджу України як незалежної держави зі стародавніми традиціями, а і згуртування громадян навколо збереження та промоції культурної спадщини всередині країни [14; 15].

Для інформації, в липні 2023 року Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) підготував для МКІП дослідження про обізнаність та сприйняття народних художніх промислів в Україні та за кордоном. Майже всі респонденти (94 %) знають принаймні один вид народного промислу. Найбільше – 89 % – назвали художню вишивку. Відносно найменше респондентів знають про художню обробку кістки та рогу (67 %). 85 % респондентів цікавляться принаймні одним видом ремесел. Відносно найбільше респондентів говорили про ювелірне мистецтво (27 %), художню вишивку (25 %), художню кераміку або гончарство (21 %), художнє плетіння (20 %). Найзручніше людям вивчати народні промисли за допомогою відеоматеріалів (51 %), коротких навчальних курсів (37 %) і статей в онлайн-журналах (25 %). Серед комунікаційних ресурсів найпопулярніший YouTube (61 %). 88 % опитаних придбали б собі чи на подарунок зразок якогось із видів народного мистецтва. Найбільше називали для подарунків ювелірне мистецтво (34 %) та художню вишивку (30 %). За фінансової змоги 59 % людей готові переплатити у 2–3 рази, однак придбати виріб, зроблений вручну народними майстрами. 87 % людей із дослідження пишаються українськими народними промислами та українськими майстрами. 42 % відповіли, що володіння такими виробами, на їхню думку, є однією з провідних складників розвитку національної ідентичності в їхніх дітей чи онуків. 48 % опитаних вважають, що народні ремесла мають бути однією з основних візитівок для просування

позитивного іміджу України за кордоном, де для багатьох наша країна залишається *terra incognita*, втраченим кордоном між Сходом і Заходом [16].

У глобальному контексті народне мистецтво, так само як і професійне, не може бути статичним – воно динамічне. У ньому завжди щось відмирає, а натомість з’являються нові риси. Так, у нашій країні майстри поєднують кращі традиції українських художніх промислів та ремесел із сучасними здобутками декоративно-ужиткового мистецтва, збагачуючи цей сегмент народної творчості новими видами, формами. Використовуючи оригінальні техніки, вони створюють вироби, так би мовити, між сучасністю й традиціями, актуальні, приміром, у дизайні одягу, інтер’єрах, сервіруванні тощо [6].

Вибійка, дерево, килими, кераміка – купити зараз сучасне, але традиційне мистецтво України не проблема, вважають Дар’я Якуніна та Юлія Саліженко, авторки матеріалу на [Platfor.ma](#). Вони склали для своїх читачів перелік виробів українського народного мистецтва, які «хоч зараз готові стати частиною вашого ужитку». У статті зокрема згадується півник з Бородянки, «якому можна завдячити багато чим: по-перше, що витримав, по-друге, що змусив багатьох українців зазирнути в шухляди у пошуках власних, подекуди забутих, предметів декоративно-ужиткового мистецтва» [17].

Кухонна шафа, яка вціліла після знищення ворожим авіаударом будинку в Бородянці на Київщині, стала символом витримки українців під час війни. На світліні київської фотокореспондентки «Суспільного» Єлизавети Серватинської, окрім тарілок, які залишилися непошкодженими, люди помітили ще одну цікаву деталь: маленького декоративного півника, який також встояв на шафі. Впізнали й автора керамічного півника. Спочатку була версія, що його зробив майстер художньої кераміки Прокіп Бідасюк з Василькова (роботи скульптора зберігаються у Національному музеї українського народного декоративного мистецтва), однак пізніше один з художників Васильківського майолікового заводу Сергій Денисенко розповів, що це – робота подружжя Валерія та Надії Протор’євих. Півник випускався на підприємстві «Васильківський майоліковий завод» з початку 1960-х до 1980-х.

Васильківська майоліка – культурний пласт з нашого недалекого минулого, про який широкому загалу майже нічого не відомо. За словами міської голови Василькова Наталії Баласинович, є ідея щодо створення пам’ятного знаку (монументально-декоративної скульптури) славнозвісному васильківському півнику. Водночас витратити кошти з бюджету на встановлення монумента тут не планують. Очільниця Василькова вважає, що з реалізацією цієї ідеї можуть допомогти міжнародні організації, мери міст-побратимів.

На переконання Н. Баласинович, монумент півнику, що вцілів у Бородянці, міг би сприяти відродженню майолікового заводу, який раніше функціонував у

Василькові. Підприємство, на якому виготовляли керамічний посуд та звірів, був візитівкою міста. Потім його приватизували й виробництво поступово почало скорочуватися. Зараз завод взагалі не функціонує. Сувенірні вироби теж не користувалися великим попитом, а, до того ж після окупації частини Донбасу не було необхідної глини.

Ідею відродження майолікового виробництва вирішили реалізувати, розпочавши зі встановлення пам'ятника півнику. А вже згодом можна буде запустити масове виробництво керамічного півника, який буде максимально схожий на оригінал. Керівництво Василькова навіть повідомило про початок реєстрації торгової марки, яка свідчитиме про те, що це саме український васильківський півень.

«Уже весь світ побачив цього півня. Навіть якщо по 10 чи по 20 доларів продавати цих півнів, то думаю, що багато іноземців їх куплять хоча б для того, щоб підтримати Україну. Хочемо продати хоча б 50 мільйонів півнів на весь світ», – зазначають у місцевій владі.

З цікавого – харківська художниця Валерія Полянскова подарувала аналогічних півників прем'єру Великої Британії Борису Джонсону та президенту Володимирі Зеленському [18; 19].

Дослідження та, що не менш важливо, популяризація особливостей і переваг самобутньої культури регіонів України мають залишатися в тренді за будь-яких обставин. Особливо це актуально для українського Півдня, оскільки з якихось своїх міркувань ворог вирішив, що південні області України етнічно та культурно близькі до російських наративів. Але це не так, авторитетно стверджують тамтешні лідери думок.

Таврійський розпис – це візитівка Миколаївщини. Так само як петриківський, самчиківський, опішнянський, яворівський, косівський розписи, декоративно-орнаментальна народна практика Таврії, або «таврійка», як її ще називають, формує нашу, питома українську ідентичність. В Україні та за її межами таврійський розпис поки що менш популярний за інші художні промисли через те, що винайдений відносно нещодавно.

«Саме таврійський розпис входить у нематеріальну культурну спадщину безпосередньо нашої Миколаївської області, але зараз ми активно популяризуємо діяльність і хочемо якомога більше людей закохати у „таврійку“, щоб вона дійсно отримала визнання на всеукраїнському рівні, а через певну кількість літ навіть увійшла в ЮНЕСКО», – повідомила Руслана Сікаленко, менеджерка проєктів регіонального брендування, експертка й тренерка ГО «Центр навчання і освіти дорослих „Південь”».

Унікальний таврійський стиль сформувався на Кінбурнській косі як спосіб декорування екстер'єру житлових будинків. Раніше його використовували жінки-

мазальниці, які розписували ним хати. На будинках – в образах та символах – вони кодували щасливу долю їхнім власникам, наповнювали оберегами. Часто над дверима та обабіч вікон зображували пару білих лебедів, що закривають своїми крилами оселю та родину від лиха.

Як напрям образотворчого мистецтва місцевий орнамент виділяється своєю неповторною колірною гамою – блакитно-білою – та морською тематикою, яка притаманна лише «таврійці», тоді як інші відомі нам українські розписи переважно мають рослинну і тваринну тематику.

Берегинею цього дива вважають місцеву художницю, заслужену майстриню народної творчості України та авторку посібника «Таврійський розпис» Любов Паранюк, яка активно популяризує етнічне явище рідного краю. Сьогодні мисткиня не лише вивчає таврійський розпис, але й модернізує його в своїх роботах, додаючи авторські елементи. Вона вважає, зокрема, що головною перспективою збереження цього художнього промислу є використання орнаментів на різноманітній сувенірній продукції, яку можна привезти з Миколаївщини як презент.

Завдяки зусиллям місцевих активістів таврійський розпис почав усе частіше з'являтися в інформаційному та культурному просторі. Ба більше, в Миколаєві вдалося відновити випуск сувенірної продукції, ключовим елементом якої став таврійський орнамент. Виготовлення сувенірів, а це – посуд, панно, магнітики, рушники, кондитерські вироби тощо – було призупинено на початку повномасштабного вторгнення росії.

«Зараз Миколаїв – прифронтове місто, третій найбільш обстрілюваний регіон країни, який щодня потерпає від обстрілів та руйнувань. З іншого боку, цей факт привертає увагу журналістів, політиків, волонтерів не лише з України, а й усього світу. До нас зверталися знайомі і незнайомі люди з проханням придбати на згадку про наше славне місто-герой сувенірну продукцію з таврійським розписом, яку ми успішно презентували напередодні війни на ярмарку крафтовиків у центрі підтримки підприємців „ДіяБізнес Миколаїв”. Отож ми вирішили відновити випуск сувенірів, хоча й у трохи скромнішому форматі, адже зараз є обмеження у доступі до гончарної техніки та матеріалів», – зазначає Р. Сікаленко, зокрема вона звертає увагу на проблему із глиною, яку до війни закупували у Слов'янську [20; 21; 22].

Варто зазначити, що крім вищезгаданої сувенірної продукції, традиційні орнаменти, якими колись прикрашали хати на Кінбурні, повернулися із забуття і стали основою для вишитих візерунків на стильному одязі. Навчальна програма «Миколаївська вишиванка з таврійським розписом» стартувала 2023 року. Мета – розширити плеяду знавців регіонального таврійського розпису і спільно з тренерсько-викладацьким складом створити новий бренд. Викладачі разом з

учасниками проєкту, а це люди, які вже вмiли вишивати, досліджували автентичну символіку та кольори таврійського розпису, вчилися особливим рушниковим швам тощо. Завдяки цій творчій співпраці й народилася миколаївська вишиванка з таврійським орнаментом – давнішня мрія Л. Паранюк, яка багато років вивчає та популяризує таврійський розпис [23].

Спроба супротивника поховати нашу національну ідентичність не викликає сумнівів. Та й самі росіяни цього не приховують, заявляючи про «денацифікацію». Саме в цих умовах популяризація унікального таврійського розпису може стати справжнім якорем для підтримки культури Півдня.

Виставка «Таврійський розпис: життя попри війну» відкрилася в Миколаєві наприкінці березня 2024 року. Захід було організовано в межах проєкту «Ідентичність Миколаївщини: минуле, сучасне і майбутнє», який реалізується Громадською організацією «Центр навчання та освіти дорослих «Південь» за підтримки проєкту Агентства США з міжнародного розвитку USAID та у партнерстві з Миколаївською ОВА, обласним краєзнавчим та музеєм суднобудування і флоту. Експозиційне наповнення – 70 оригінальних робіт від 22-х народних майстринь. Під час виставки відвідувачі могли не лише помилуватися чудовими панно, керамічними виробами, картинами, вишиванками з таврійським розписом, а й ознайомитися з його історією, особливостями та загалом перейнятися атмосферою робіт. Якщо ж брати до уваги, що Кінбурнська коса, мала батьківщина Таврійського розпису, знаходиться в окупації наразі, поява численних об'єктів з елементами місцевого художнього промислу є переконливим меседжем на підтримку мешканців Кінбурну [20; 24].

На Дніпровщині тим часом популяризують миколаївський декоративний розпис, або «миколаївку», бо походить з села Миколаївка у Новомосковському районі. Цей розпис має свої унікальні риси: сім основних кольорів, темно-зелене тло, зображення квітів проти годинникової стрілки. У цій техніці розмальовували в основному дерев'яні вироби – скрині, а ще – мисники, лави, колиски, тарелі.

У радянські часи, коли основний акцент робили на «петриківку», цей різновид розпису занепав. Тому сучасні майстри відроджують «миколаївку», орієнтуючись на зразки минувшини, збережені місцевими жителями та музеями, і передають свої знання молодшому поколінню. Серед популяризаторів мистецтва – майстрині миколаївського розпису Анна Бирса, Марія Горяна, Анастасія Нікітіна, а також Анжела Лагода.

«Популяризуємо на всіх рівнях. Виставки, майстер-класи, семінари – ось нещодавно проводили в музеї та бібліотеці... Ми зайнялися миколаївським розписом – і тепер про нього знають. Це наш спадок, це наш скарб! А скільки таких розписів в Україні, у яких немає послідовників, і вони втрачені, мертві і про них уже, можливо, ніхто ніколи не згадає», – висловила своє занепокоєння

А. Лагода. За словами майстрині, під час війни творчість, як ніколи, рятує від зневіри, допомагає долати стрес, захищає від морального виснаження. Водночас чимало її колег втратили «почуття кольору», перестали малювати.

2021 року миколаївський розпис внесли до списку нематеріальної культурної спадщини Дніпропетровської області. Це вже дає певну надію, що давнє мистецтво не буде втрачено. Експерти наголошують на необхідності комплексного підходу з боку держави щодо збереження та відродження рідкісних, а головне, зникаючих видів виробництв народних художніх промислів [6; 25; 26].

Неможливо обійти увагою один із найбільш впізнаваних і відомих у світі символів України – петриківський розпис, внесений 2013 року до реєстру ЮНЕСКО як надбання світової нематеріальної культурної спадщини людства.

«Петриківка» відома далеко за межами держави, проте самотній український розпис сприймають переважно як сувенірну продукцію. На думку місцевої художниці Галини Назаренко, він недооцінений, тому треба зробити все можливе, щоб довести світу: петриківський розпис – це високе мистецтво.

«Сувенірка повинна бути, ми її ніде не дінемо, це і поширення інформації про „петриківку” і робочі місця, і збереження традицій, і праця художника. Але розпис має розвиватися і як високе мистецтво», – каже майстриня, чії роботи коштують на артринку від ста до півтори тисячі доларів. Але тут важливі ім'я художниці чи художника, майстерність і попит. Сьогодні на хліб важко заробити цим мистецтвом, на жаль.

«Мені чоловік дає кошти і є змога купити полотно італійське, фарби, пензлики, вони теж дуже дорогі. Я думаю, що настане час і будуть державні програми, спрямовані на підтримку петриківського розпису. До речі, перед повномасштабним російським вторгненням розпочали будувати сучасний музей петриківського розпису... Якщо є грамотний підхід – це може стати культурним осередком для села і це треба розуміти. Під час війни багато переселенців тут у нас. Петриківка, як я кажу, зажужжала, ожила, і якраз треба осередки такі робити, бо може з такого малого піде й те велике мистецтво, тим паче, що в наш час онлайн все. Онлайн виставки можна на весь світ робити. Але знову ж таки потрібен сучасний підхід. Я надіюся, що воно так і буде», – висловила сподівання Г. Назаренко.

Художниця згадує радянські часи та спроби знівелювати народне малярство Петриківки, точніше, зросійщити його. Вона зауважує, що петриківський розпис є відображенням української душі – яскраві, веселі кольори, в кожній картині є тільки позитив: на щастя, на кохання, про діточок, про врожай.

«Навіть якщо беремо старі мальовки художників, чорних кольорів тоді не було. Чорне тло не притаманне петриківському розпису. Петриківка – це білі стіни хати, як тло для розпису, і скрині – темно-зелені, охристі, вишневі. А чорне

взялося від «хохломи» [російський народний художній промисел]. І моя гіпотеза – це якраз той шанс, що нас не знищили, що ми трошки зросійщилися тим чорним тлом і вижили. Але зараз він так уївся, і як цього не розуміють, що не повинно бути чорного, його можна замінити темно-зеленим, темно-синім, темно-вишневим і воно буде благородним, – пояснює художниця. – Тоді тільки вижити хотіли. Бо в кожному регіоні були розписи – їх майже всюди знищили. Але не наш розпис, бо на кожному етапі був хтось талановитий, хто допомагав розвиватися далі. В експериментальному цеху для художників була заборона – чорне тло це росія, не притаєненне „петриківці” і ми на ньому не малювали. А на фабриці „Дружба” в радянський час на чорному малювали. Ті вироби тоді експортували у 25 країн світу і це ще валюту приносило».

Після початку повномасштабного російського вторгнення Г. Назаренко практично не малює, та коли закінчиться війна, майстриня планує здійснити «крутезний проєкт».

«На той рік не знаю, як воно буде, але вже один японський університет хоче лекцію провести, вже списувалися зі мною. Ставили мені питання: яка різниця між „хохломою” і петриківським розписом. Є гіпотеза, що „хохлома” пішла від „петриківки”, якщо беремо історично, то Україна таке коріння має, що тій хохломі й не снилося. Навіть розпис беремо, це те, що досліджувалося, у трипільській культурі вже був розпис. Мрія така є – у ці часи всі заговорили про „петриківку”, може це і є наш шанс для відродження української культури. Раніше її затирали, робили з нас манкуртів, щоб ми не знали нічого, але не зважаючи ні на що, десь на підсвідомості по частинках все одно збереглася наша українська культура і тепер ми будемо показувати її на весь світ гучніше», – підкреслила петриківська майстриня [27].

Українські майстри продовжують підтримувати, розвивати та в різний спосіб переосмислювати народні традиції. Важливо також, що на відміну від багатьох західних країн, в Україні збереглися носії автентичної культури [6].

«Насамперед, що має бути, – це сировина, ремесло, осередок, етнос. Етнос – це місцевий майстер, ремісник, який несе у собі все: від любові до краю і технологій, які знає. Далі – реклама, популяризація. Без них – нікуди. Й обов’язково – просвіта», – настанова від керамістки-науковиці М. Гринюк. Вона, зокрема, наголошує на тому, що в разі випадання хоч одного зі складників процесу, втрачається сенс і час, який дуже складно буде потім надолужити. Стосовно ж осередків народних художніх промислів, бажано, щоб вони були саме там, де розвиваються, зокрема, щоб майстри отримували прибуток [9].

Щиро кажучи, в більшості регіонів мистецькі осередки занепали задовго до війни, практично зруйновано їхню матеріальну та сировинну базу. Більшість майстрів утратили робочі місця, соціальний захист і права на творчу працю.

Саме тому неабиякої актуальності набувають локальні проекти, спрямовані на розвиток народних промислів шляхом передачі унікальних художніх традицій молодому поколінню.

Уже не перший рік в Калуші Івано-Франківської області працює мистецька школа «Studio Remeslo» під орудою Мар'яни Витвицької та Ольги Шпук, які разом із пересічними калушанками – жінками, матерями і дружинами – в часі війни не відцуралися від своїх життєвих мрій, а навпаки, зробили свою улюблену справу творчими крилами для багатьох родин Калуської територіальної громади.

«Задум щодо заснування такої мистецької студії народився не випадково» – розповідає засновниця «Studio Remeslo» М. Витвицька. – Насправді назва студії попри свою нібито простоту досить широка. Бо в основі мого задуму – співпраця з майстрами різних народних ремесел. Можна сказати, що наша студія – то «Remeslo» ремесел. Діти й дорослі мають тут змогу торкнутися основ не лише художнього ремесла, а й гончарного, ткацького, швейного тощо. Пізнати бодай ази бойківських народних традицій. Наприклад, ми творчо співпрацювали з цікавим і залюбленим у свою справу майстром-гончарем з Івано-Франківська Віталієм Владковським. Тепер же, після того, як він став воїном ЗСУ, працюємо з яскравою майстринею Ольгою Андрусак. Дякую Богу, що зводить мене з такими людьми, які палають у своїй роботі і той вогонь щиро передають іншим. Зокрема, образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва дітей навчає художниця і педагог Ольга Шпук. Тішуся, що в її особі малярства навчає дітей педагог від Бога і професійна художниця. То дуже ефективне поєднання. Адже є велика різниця між художником і педагогом. І дуже важливо не лише талановито творити, а й уміти подавати учням основи малярства. Ткацтва навчаємо у майстер-класах, запрошуючи знаних ткаль. Сюди долучаються активно й дорослі. Обмежень за віком у нас немає. Навіть трирічні діточки приходять з батьками. Займаються не лише міські діти, а й з різних сіл територіальної громади – Копанок, Кропивника, Вістової. У групі для комфорту занять – до десяти учнів, і в кожній є по кілька дітей з тимчасово переміщених родин. А матеріалами для роботи забезпечуємо наших вихованців самі й безплатно» [28].

Також на Франківщині відкрив свої двері мистецький центр «Студія гердана» відомої прикарпатської майстрині з виготовлення герданів Марії Чулак, яка впродовж десяти років очолює мистецьку громадську організацію «Роса Карпат». Студія працює як навчальна локація для дітей і водночас як виставковий майданчик, що презентує авторські роботи М. Чулак, а також гуцульські гердани роботи різних років та їхніх майстрів як нематеріальну культурну спадщину України.

Гердан, герда, герданик, герданка, лучка, силянка, драбинка, галочка, пупчики, ланка – це давня жіноча шийна бісерна прикраса у вигляді вузької

стрічки, виготовленої з різнокольорових намистин. Проте у деяких регіонах, зокрема на Буковині, носіння герданів як прикрас характерне і для чоловіків. Виготовлення герданів було найпоширенішим у західних областях України, і цю традицію нині активно відроджують.

«Я велика противниця „шароварщини” в усьому, і у виготовленні герданів також, – ділиться своїм баченням ситуації прикарпатська майстриня. – Бо для мене це відгомін радянщини. Мені боляче бачити, коли нею – таким естетичним несмаком – презентують Україну в світі. Боротися з цим негативним явищем потрібно починати ще з сім’ї, відтак зі школи. Потрібно запроваджувати вивчення основ етнографії чи народознавства у шкільні програми. Діти повинні знати про культурні надбання України, народні ремесла та промисли свого народу, розуміти їх як самоідентифікацію, своєрідний код своєї українськості тощо. А нині замість того, щоб активніше працювати над позашкільним вихованням, педагогів скорочують, а гуртки не працюють. Я бачу, що на Івано-Франківщині керівництво освіти не проявляє бажання підтримувати позашкільля й народне мистецтво. Тим часом до моєї приватної студії з виготовлення герданів в Івано-Франківську вже записалося чимало охочих дітей. У приміщенні є всі умови для комфортного проведення занять навіть у часі війни, а я, зрозуміло, маю не лише великий досвід, а й усі передбачені законом ліцензії для такої роботи. Відкриття мистецької студії було для мене давньою мрією. Ще жила моя мама Марія Дмитрівна Чулак, коли я виношувала такий творчий задум. Працюю з великим натхненням і в часі війни, бо здається, що й моя праця допоможе ЗСУ перебороти оту російську загарбницьку нечисть».

Ідея створення різних студій, майстерень чи мистецьких платформ народних ремесел та промислів, які поєднували б навчання, представлення виробів і їхню реалізацію, хоч і не нова, але нині надзвичайно актуальна. Та у цій важливій роботі, на жаль, на Прикарпатті відчутно переважають локальні приватні проекти. Як важлива складова національного виховання дітей і молоді реалізація таких задумів потребує не лише місцевого, а й державного ресурсу – й матеріальної підтримки, й концептуальної [29].

«Розвиток креативних індустрій на основі елементів нематеріальної культурної спадщини і традиційних ремесел підвищує економічну спроможність регіонів», – підкреслив т. в. о. міністра культури та інформаційної політики Ростислав Карандеєв під час Міжнародного форуму «Креативна Україна», який відбувся у березні 2024 року в Києві [30].

Тим часом російська агресія поставила на паузу не один проєкт, але в нас є чимало ініціативних та небайдужих людей, які власними силами намагаються відроджувати й популяризувати народні промисли, а заразом і тримати культурно-креативний фронт.

На сьогодні гончарство, яке вважається одним із найдавніших ремесел як і інші кустарні промисли, суттєво занепало. В Опішні, приміром, припинили своє виробництво та існування два унікальні заводи художньої кераміки й гончарних виробів. Але голова Опішнянської громади Микола Різник сповідує суспільнокорисну філософію: функція органів місцевого самоврядування – не просто надавати робочі місця, а створювати умови для збільшення їхньої кількості. Тому, він і вирішив запустити проєкт з облаштування приміщення для «Опішнянської арт-ілі» – центру розвитку народних ремесел.

«Попри те, що Опішня – гончарська столиця України, тут залишилося близько п'яти гончарів, ми для них створюємо простір, щоб вони там могли працювати. Коли ж розпочалася війна, цей проєкт по-новому став актуальний. До нас приїхало чимало переселенців зі Слов'янська, які вміють гончарювати, але не мають де це робити. Тепер цей проєкт готовий на 80 %. Тож гончарство отримало друге дихання», – поділився позитивом М. Різник [31].

У Рогатинському історико-краєзнавчому музеї «Опілля», що на Франківщині, запрацювала «Опільська гончарня» – ініціатива Українського культурного фонду. Культурно-мистецький проєкт «Опільська гончарня: відродження втраченого ремесла» здобув перемогу в межах грантової програми «Культура. Регіони». Завдяки отриманому фінансуванню при Рогатинському музеї «Опілля» створили інтерактивну локацію для проведення майстер-класів зі створення глиняного посуду. Відтепер у музеї з'явилося кілька робочих просторів, де можна не лише побачити зразки традиційного глиняного виробу, а й власноруч виготовити його на гончарному крузі. Є там і піч для випалу кераміки. Своєрідні арттерапевтичні заняття в музеї організовуватимуть як для дітей, так і для дорослих, зокрема для військових [32].

Центр ткацтва «Vereta» відкрито в селі Стіна на Вінниччині. Його заснувала молодіжна громадська організація «Наше Поділля». За словами керівника організації Юрія Степанця, мета центру – зберегти та популяризувати традиційне українське ремесло.

«Традиційні українські виробництва зараз вимирають. Наше завдання зберегти його в ужитковому стані... І, власне, це нам вдається. Наше завдання – ужиткове ткацтво, щоб молодше покоління могло цим заробляти...», – підкреслив керівник організації.

Для здійснення цих планів в Стіні об'єдналися сім майстринь, які працюють за старовинними станками в звичайній сільській хаті, яку перетворили на центр ткацтва. Жінки виготовляють традиційні подільські килимки – верети. А також сучасні аксесуари: сумки, косметички, чохли для ноутбуків. Усе було облаштовано за гроші благодійників, а це майже 90 тисяч гривень, отож за них купили чотири ткацьких станки, швейну машину та оверлок [33].

Сестри з Сумщини Ольга Шумська та Віра Литвиненко – майстрині з гутництва – відродили забуте мистецтво трипільців і перетворили це на заробіток, заснувавши власний бренд OliVer_Star. Унікальні намистини з розплавленого скла розкупувають в Україні та за кордоном [34].

В Обухові на Київщині віднайдено унікальний «шитий» рушник. Традицію його вишивки було втрачено ще минулого століття, та завдяки тутешнім волонтерам вдалося відродити і показати світу винятковість витвору. Як розповіла Ольга Стахів, одна з тих, хто опікується поверненням традиційного обухівського промислу, в місцевій громадській організації «Об'єднання майстрів «Творча спадщина» на чолі з Ольгою Матвійчук виникла думка про внесення обухівського рушника до нематеріальної культурної спадщини. Для цього необхідно було вивчити особливості регіонального надбання та зберегти основний орнамент, аби знову не втратити його традиційну форму. Випадок, звісно, непростий, адже не відбулося передачі традиції. Втім, у грудні 2023-го традиції та технологія виготовлення Обухівського «шитого» рушника увійшли до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України [35; 36].

Станом на сьогодні в Національному переліку нематеріальної культурної спадщини України знаходиться 92 позиції, серед яких і приготування страв та напоїв, і давні ремесла, і обряди, і танці з музикуванням.

Художнє дереворізьблення Чернігівщини увійшло до списку, який постійно поповнюється, ще у 2019 році. Унікальне дерев'яне мереживо може бачити кожен, хто подорожує в Чернігові, Ніжині чи Новгород-Сіверську, де стоять будинки з витонченим різьбленим оздобленням. Роботи майстрів цього регіону представлені й у сувенірних магазинах Києва. Навіть більше, дерев'яні мереживні сіверські скриньки, як кажуть знавці, були і є ледь не в кожного президента України.

Онлайн-музей «Дерев'яне мереживо Чернігова», який створено в липні 2018 року, представляє дерев'яну архітектуру Чернігівщини і таким чином допомагає її збереженню. Спочатку в ньому зібрали фото будинків з вулиць обласного міста, а потім розширили географію. Фото та дані геофіксації найцікавіших зразків дерев'яного зодчества доступні кожному у віртуальному музеї, сьогодні таких експонатів 294.

Навіть під час Великої війни, учасники проекту «Дерев'яне мереживо Чернігова» не припиняють на волонтерських засадах відновлювати оздоблення будинків кінця XIX – початку XX століть. Уже у червні 2022-го, коли обласний центр ледве оговтався від постійних прильотів, команда зібрала першу толоку, щоб продовжити роботу над пошкодженим будинком. Сьогодні будівель, які відновили волонтери, – близько десяти. Долучаються кілька десятків ентузіастів.

Різьбярство є брендом Чернігівщини – як петриківські розписи чи опішнянська кераміка для інших регіонів, каже керівник обласного осередку

Національної спілки майстрів народного мистецтва України Володимир Мороз. За інформацією істориків, 200 років тому, на початку XIX століття, майстрів-різьбярів на території нинішньої Чернігівської області було близько 3-х тисяч осіб. Десь на третину їх стало менше вже у 1900-х. А тепер, через 100 років, таких умільців – лише кілька десятків.

Переважно безіменна творчість майстрів-різьбярів минулого та сучасні твори зберігаються у музеях. У Чернігівському історичному музеї імені Василя Тарновського – близько 200 таких експонатів. У фондах столичного Національного музею українського народного декоративного мистецтва налічується понад 400 творів художнього дереворізьблення Чернігівщини, починаючи з XVIII століття, розповідає наукова співробітниця закладу Наталія Денисенко. Серед давніх переважають побутово-ужиткові предмети.

Нині різьбярськими центрами області є Новгород-Сіверський, де починалося відродження художнього промислу, Чернігів та Ніжин. Видатним майстром називають Анатолія Колошина. До умільців номер один належать також Анатолій Іваньків і Віктор Ворожбит.

Єдиний на Чернігівщині заклад, який готує різьбярів, – Ніжинський фаховий коледж культури і мистецтв імені Марії Заньковоцької. Навчальними центрами є чернігівський осередок Національної спілки майстрів народного мистецтва України та студія обласного центру народної творчості, де молоді передає свої вміння Андрій Каменецький.

«Ми скеруємо талановитих дітей у Київську академію декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука [частково зруйновану влучанням ворожої ракети 25.03.2024], або у Вижницю Чернівецької області, або в Косів, на Івано-Франківщину», – каже В. Мороз.

Вражає, що навіть під час повномасштабної війни українці дбають про збереження традицій минувшини. У ліси після окупантів заходити небезпечно, тож деревину для майстрів везуть із Карпат. Але основне, що, попри війну, старовинне мистецтво чернігівського дереворізьблення живе – завдяки рукам, талантові та ентузіазму майстрів і волонтерів. І так воно по всій країні [37].

Війна віддаляє людей від місць проживання, є загроза руйнуванню колективної пам'яті, культурних просторів.

У жовтні 2023 року за ініціативи МКІП відбулася інформаційна сесія в межах моніторингу життєздатності елементів нематеріальної культурної спадщини, головна мета якої – представлення методології й очікуваних результатів носіям ремесел, майстрам, залученим спеціалістам та зацікавленим організаціям, а також напрацювання форм збору даних про збитки.

Сьогодні збитки оцінюються, поряд з іншим, і за міжнародними методиками, зокрема в тісній співпраці з ЮНЕСКО. Це дасть можливість після війни відстоювати в міжнародних судах відшкодування збитків, які спричинила агресія рф.

«Війна створює серйозну загрозу для нематеріальної культурної спадщини. Окрім розграбування росією українських музейних колекцій, ми втрачаємо спеціалістів. Тому цей комплекс заходів важливий для оцінки збитків, зокрема й у вимірі людських ресурсів. Адже сьогодні для нас важливо зберегти людей – майстрів, носіїв унікальних знань, та надати їм відповідні умови для роботи й розвитку», – зауважує Р. Карандеєв, очільник Мінкультури. За його словами, важливою частиною моніторингу є залучення громадськості та спільнот, які практикують та є носіями нематеріальної культурної спадщини.

«Саме вони мають самобутні знання та досвід, які допоможуть нам краще зрозуміти стан культурної спадщини та визначити її потреби. Нематеріальна культурна спадщина сьогодні така ж важлива, як й інша частина нашої культури. Адже це, першою чергою, наша ідентичність. Це те, що вирізняє нас в європейському контексті та відрізняє від ворога», – підкреслює він.

Очікується, що проведення розширеного моніторингу стану елементів нематеріальної культурної спадщини дасть змогу оцінити стан кожного елемента та спланувати майбутні заходи втручання. Також зібрану інформацію можна буде використати, аби залучити донорські кошти для підтримки життєдіяльності елементів, або для проведення заходів негайного втручання [38].

Стимулювання підприємництва і створення сприятливих умов для ефективного ведення економічної діяльності в галузі народних художніх промислів посилить їх спроможність до сталого розвитку, а також впізнаваність на внутрішньому та глобальному ринках. Врахування економічного потенціалу народних художніх промислів дасть їм змогу стати самодостатнім, самоокупним сектором креативних індустрій і допоможе здобути більше ресурсів для просування традиційної культурної спадщини, національного символічного коду.

Безперечно, автентичні твори народного мистецтва потребують особливої уваги, зважаючи на загрозливі тенденції світової глобалізації. У цьому контексті важливо на всіх рівнях сприяти відродженню народних художніх виробництв і національного сувеніру. Водночас застерігають експерти, ці виробництва можуть знаходитися під впливом антропогенних чинників, зокрема йдеться про їхнє осучаснення, яке може призвести до втрати ідентичності та унікальності творів народного мистецтва. До того ж нерідко майстри відтворюють старовинні ремесла за допомоги модернізованої техніки, що також не передає культуру промислу повною мірою.

«Ці вироби не є автентичними в повному сенсі, а лише копіюють культурні нариси. Як наслідок – у тих, хто отримує такі речі, може з'явитися відчуття, що виробництва це легко та просто, а дохід від такої діяльності є вагомим. Фактично сама сфера культури потерпає через такі ремесла, які лише відтворюють певні аспекти культури, але не є справжніми та старовинними. Це впливає на ставлення до української культури як такої», – підкреслює Алла Дяченко, фахівчиня у сфері декоративно-прикладного мистецтва.

Нині функціональність тієї чи іншої речі, зробленої колись чи тепер руками народного майстра, вже не є головною. Цінуються насамперед її естетичні якості, тому твори народного мистецтва зі сфери матеріальної переходять усе більше у світ духовних цінностей.

Художня цінність цих унікальних речей з часом не стає меншою, навпаки, зі скороченням їхньої кількості вона зростає. Але для того, щоб відчуті і зрозуміти їхню справжню вартість, уже потрібні певні знання про те, як народжуються ті чи інші твори народного мистецтва, чим відрізняються роботи майстрів, що живуть у різних місцевостях. Так само як знає і цінує народ кращих композиторів, артистів, письменників, художників, він повинен знати і шанувати своїх кращих майстрів, творців прекрасного й оптимістичного народного мистецтва України [3; 39].

Список літератури

1. Самченко В. Як досвід Польщі та зміни до закону допоможуть косівській кераміці, килимарям і вишивальницям [Електронний ресурс] / Валентина Самченко. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3633840-ak-dosvid-polsi-ta-zmini-do-zakonu-dopomozut-kosivskij-keramici-kilimaram-i-visivalnicam.html> (23.05.2024).
2. Перцева В., Остапенко О. Соціально-культурний простір народної культури [Електронний ресурс] / Вікторія Перцева, Олексій Остапенко. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a1c3a3f2-9097-47b2-901a-06f8bcb2a967/content> (23.05.2024).
3. Художні промисли в сучасній Україні як складова української культури [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11248/> (23.05.2024).
4. Буркацька Г. Життєдайна сила Самчиківського розпису [Електронний ресурс] / Галина Буркацька // Бібліосвіт : інформ. вісн. : [інтернет-версія]. – 2022. – № 2. – С. 26–29. <https://drive.google.com/file/d/1xbGKJbCN6Gd7ulCR57ttR71-cAyibmIiF/view> (23.05.2024).
5. Мінкульт анонсував проведення в Києві фестивалю народних промислів 21 серпня [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/general/759465.html> (23.05.2024).
6. Кабінет Міністрів України розпорядження [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1677-2021-%D1%80#Text> (23.05.2024).
7. Аналіз регуляторного впливу до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про народні художні промисли» [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.drs.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/4249.pdf> (23.05.2024).
8. Аналіз регуляторного впливу до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про народні художні промисли» [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua/2154343-analiz-regulyatornogo-vplyvu-do-proyektu-zakonu-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayiny-pro-zbir-ta-oblik-yedynogo-vnesku-na-zagalnoobov-yazkove-derzhavne-sotsialne-strahuvannya-4/> (23.05.2024).
9. Андрєєва В. Косівська кераміка оживе: у місті відновлять виробництво кахлів [Електронний ресурс] / Вікторія Андрєєва. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/06/30/249363/> (23.05.2024).
10. Гуцульські керамісти відновили виробництво гончарної глини, яку до війни возили зі Слов'янська [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3532273-guculski-keramisti-vidnovili-virobnictvo-goncarnoi-glini-aku-do-vijni-vozili-zi-slovanska.html> (23.05.2024).

11. МКІП та канадський проєкт SURGe запускають ініціативу для підтримки української культури [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3629722-mkip-ta-kanadskij-proekt-surge-zapuskaut-iniciativu-dla-pidtrimki-ukrainskoi-kulturi.html> (23.05.2024).

12. МКІП із майстрами та PR-експертами розробляють план промоції народних художніх промислів [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3714553-mkip-iz-majstrami-ta-prekspertami-rozroblaut-plan-promocii-narodnih-hudozhnih-promisliv.html> (23.05.2024).

13. Розробка плану заходів щодо промоції народних художніх промислів [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://arts.gov.ua/rozrobka-planu-zahodiv-shhodo-promocziyi-narodnyh-hudozhnih-promysliv/> (23.05.2024).

14. У Києві презентували міжнародну промокампанію про українські народні промисли [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3766938-u-kyevi-prezentuvali-miznarodnu-promokampaniu-pro-ukrainski-narodni-promisli.html> (23.05.2024).

15. В Києві відбулася презентація міжнародної промокампанії «Етника: українські народні художні промисли» [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://mcip.gov.ua/news/v-kyievi-vidbulasya-prezentacziya-miznarodnoyi-promokampaniyi-etnika-ukrayinski-narodni-hudozhni-promysly/> (23.05.2024).

16. Кузьменко Ю. Наскільки українці знають народні мистецтва: 85 % цікавляться бодай одним, найпопулярніший вид – вишивка [Електронний ресурс] / Юлія Кузьменко. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://suspilne.media/528061-naskilki-ukrainci-znaut-narodni-mistectva-85-cikavlatsa-bodaj-odnim-najpopularnisij-vid-visivka/> (23.05.2024).

17. Якуніна Д. Вибійка, дерево, килими, кераміка: де зараз купити сучасне, але традиційне мистецтво України [Електронний ресурс] / Дар'я Якуніна, Юлія Саліженко // Platfor.ma : [інтернет-журн.]. – 2022. – 13 верес. – Назва з екрана. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://platfor.ma/topic/vybijka-derevo-kylymy-keramika-de-zaraz-kupyty-suchasne-ale-tradytsijne-mystetstvo-ukrayiny/> (23.05.2024).

18. Осадча Я. На кухонній шафі, яка вціліла після обстрілів в Бородянці, впізнали керамічного півника з Василькова [Електронний ресурс] / Яна Осадча. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/04/9/248169/> (23.05.2024).

19. Кречетова Д. У Василькові хочуть встановити пам'ятник вцілілому півнику та відновити його виробництво [Електронний ресурс] / Діана Кречетова. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/05/2/248488/> (23.05.2024).

20. Чернишова О. Таврійський розпис: візитівка та скарб Миколаївщини [Електронний ресурс] / Олександра Чернишова // Южная правда : [інтернет-версія]. – 2024. – 12 берез. http://www.up.mk.ua/mainpage/show_item/129865 (23.05.2024).

21. У Миколаєві відновили випуск сувенірів з унікальним таврійським розписом [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3550964-u-mikolaevi-vidnovili-vipusk-suveniriv-z-unikalnim-tavrijskim-rozpisom.html> (23.05.2024).

22. У Миколаєві презентували вишиванки з елементами таврійського розпису [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://kultura.rayon.in.ua/news/683918-u-mikolaevi-prezentuvali-vishivanki-z-elementami-tavriyskogo-rozpisu> (23.05.2024).

23. На Миколаївщині створюють автентичну вишиванку з таврійським орнаментом [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3681194-na-mikolaivsini-pocali-stvoruvati-avtenticnu-visivanku-z-tavrijskim-ornamentom.html> (23.05.2024).

24. Виставку «Таврійський розпис: життя попри війну» відкрили у Миколаєві [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3843775-vistavku-tavrijskij-rozpis-zitta-popri-vijnu-vidkrili-u-mikolaevi.html> (23.05.2024).

25. Рибальченко В. Мистецтво заради перемоги [Електронний ресурс] / Володимир Рибальченко // Голос України. – 2023. – 3 лют. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/368135> (23.05.2024).

26. Рацибарська Ю. «Миколаївка»: як попри війну відроджують давній декоративний розпис Дніпропетровщини [Електронний ресурс] / Юлія Рацибарська. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/mykolayivskyy-rozrys-zeberezhenya-viyna/32462219.html> (23.05.2024).

27. Вагнер О., Стрижка І. Як «петриківка» вижила у радянщину: інтерв'ю з майстринею Галиною Назаренко [Електронний ресурс] / Ольга Вагнер, Ірина Стрижка. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://suspilne.media/dnipro/354314-ak-petrikivka-vizila-u-radansinu-intervu-z-majstrineu-galinou-nazarenko/> (23.05.2024).

28. Лазоришин І. «Remeslo» ремесел. Калуська студія мистецтв залучає дорослих і дітей до розвою та примноження бойківських народних традицій [Електронний ресурс] / Ігор Лазоришин // Галичина. – 2023. – 24 січ. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://galychyna.if.ua/analytic/remeslo-remesel-kaluska-studiya-mistetstv-zaluchaye-doroslih-i-ditey-do-rozvoyu-ta-primnozhenya-boykivskih-narodnih-traditsiy/> (23.05.2024).

29. Лазоришин І. Квітне пані у гердані... «Студія гердана» Марії Чулак в Івано-Франківську береже і примножує народні скарби Прикарпаття [Електронний ресурс] / Ігор Лазоришин // Галичина. – 2022. – 7 жовт. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://galychyna.if.ua/analytic/kvitne-pani-u-gerdani-studiya-gerdana-mariyi-chulak-v-ivano-frankivsku-berezhe-i-primnozhuje-narodni-skarbi-prikarpattya/> (23.05.2024).

30. Перелік елементів нематеріальної культурної спадщини налічує понад 90 елементів – Карандєєв [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3841924-perelik-elementiv-nematerialnoi-kulturnoi-spadsini-nalicue-ponad-90-elementiv-karandeev.html> (23.05.2024).

31. Микола Різник, голова Опішнянської громади: функція органів місцевого самоврядування – не надавати робочі місця, а створювати умови для збільшення їх

кількості [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://kolo.news/category/suspilstvo/34475> (23.05.2024).

32. Конопльова М. На Івано-Франківщині запрацювала «Опільська гончарня» [Електронний ресурс] / Марина Конопльова. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://shotam.info/na-ivano-frankivshchyni-zapratsiuvala-opilska-honcharnia/> (23.05.2024).

33. Ковалишена Ю. Відроджують традиційне ремесло: у селі на Вінниччині відкрили центр ткацтва [Електронний ресурс] / Юлія Ковалишена. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://suspilne.media/521319-vidrodzuut-tradicijne-remeslo-u-seli-na-vinnicini-vidkrili-centr-tkactva/> (23.05.2024).

34. Черненко К. Сестри із Сумщини просувають мистецтво часів трипільської культури (ВІДЕО) [Електронний ресурс] / Кристина Черненко. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://shotam.info/sestry-iz-sumshchynu-prosuvaiut-mystetstvo-chasiv-trypilskoj-kultury-video/> (23.05.2024).

35. Демидчук О. Рушник – наша майбутня візитівка [Електронний ресурс] / Ольга Демидчук // Голос України. – 2023. – 10 лют. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/368277> (23.05.2024).

36. Асадчева Т. Обухівський «шитий» рушник визнали об'єктом нематеріальної культурної спадщини [Електронний ресурс] / Тетяна Асадчева // Вечірній Київ. – 2023. – 15 груд. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/92391/> (23.05.2024).

37. Самченко В. Як чернігівське мереживне диво вижило, усупереч війні [Електронний ресурс] / Валентина Самченко. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3839119-ak-cernigivske-merezivne-divo-vizilo-vsuperec-vijni.html> (23.05.2024).

38. МКІП проведе моніторинг життєздатності елементів нематеріальної культурної спадщини [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3773132-mkip-provede-monitoring-zittezdatnosti-elementiv-nematerialnoi-kulturnoi-spadsini.html> (23.05.2024).

39. Дяченко А. Значення виробництв для формування національної культурної спадщини (фабрика Левинського з кераміки, знакові виробництва, скляна, деревообробна продукція) [Електронний ресурс] / Алла Дяченко // Народознавчі зошити : [інтернет-версія]. – 2023. – № 5. – С. 1241–1246. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://nz.lviv.ua/archiv/2023-5/7.pdf> (23.05.2024).

Матеріал підготувала

Шлепакова Т. Л.

головний бібліограф відділу наукового
аналізу та узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування ***І. Г. Піленко***

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 1,16. Б/т. Зам. 41. Безплатно

НБУ імені Ярослава Мудрого, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278-85-12